

4. Мельник Т.М. Розвиток національної регуляторної політики в процесі становлення глобальної торговельної системи: дис. ... докт. екон. наук.: спец. 08.00.02. / Т.М. Мельник; ДВНЗ «Київський національний економічний університет ім. Вадима Гетьмана». – Київ, 2009. – 631 с.
5. Митне регулювання зовнішньоекономічної діяльності: підруч. для студ. вищ. навч. закл. / Т.М. Мельник, О.В. Дьяченко, О.В. Зубко; за заг. ред. А.А. Мазаракі. – К.: Київ. нац. торг.-екон. ун-т, 2014. – 600 с.
6. Митне регулювання: [підруч.] / [за ред. Голомовий В.М., Панкова Л.А., Григор'єв О.Ю. та ін.]. – Львів: Львівська політехніка, 2004. – 240 с.
7. Пугачевська К.С. Дослідження регулювання імпорту товарів за умов членства в СОТ [Електронний ресурс] / К.С. Пугачевська // Ефективна економіка. – 2015. – № 6. – Режим доступу: <http://www.m.nayka.com.ua/?op=1&j=efektyvna-ekonomika&s=ua&z=4152>
8. Тюріна Н.М. Зовнішньоекономічна діяльність підприємства [навчальн. посібн.] / Н.М. Тюріна, Н.С. Карвацка. – К.: «Центр учбової літератури», 2013. – 492 с.
9. Ціна держави. Бюджет України. Доходи [Електронний ресурс]. – Режим доступу: <http://cost.ua/budget/revenue/#29>

УДК 339.9

Федоронько Н.І.
кандидат економічних наук,
старший викладач кафедри міжнародних
економічних відносин і міжнародної інформації
Тернопільського національного економічного університету

Лотоцька А.А.
студентка
Тернопільського національного економічного університету

ВПЛИВ КОНКУРЕНТНИХ ВІДНОСИН НА РОЗВИТОК ТРАНСНАЦІОНАЛЬНИХ КОРПОРАЦІЙ КРАЇН ЄС

В статті визначена сутність конкурентних відносин у світі та особливості їх впливу на діяльність транснаціональних корпорацій. Розглянуто ключові властивості ТНК та дію глобалізації на конкурентні відносини. Проаналізовано зв'язок інтернаціоналізації із конкуренцією на світовому ринку. Описано фактори, що викликають зміни в економічному середовищі й торкаються функціонування ТНК. Виявлено причини виникнення стратегічних альянсів.

Ключові слова: конкурентні відносини, транснаціональні корпорації (ТНК), глобалізація, інтелектуалізація, стратегічний альянс.

Федоронько Н.И., Лотоцкая А.А. ВЛИЯНИЕ КОНКУРЕНТНЫХ ОТНОШЕНИЙ НА РАЗВИТИЕ ТРАНСНАЦИОНАЛЬНЫХ КОРПОРАЦИЙ СТРАН ЕС

В статье определена сущность конкурентных отношений в мире и особенности их влияния на деятельность транснациональных корпораций. Рассмотрены ключевые свойства ТНК и действие глобализации на конкурентные отношения. Проанализирована связь интернационализации с конкуренцией на мировом рынке. Описаны факторы, вызывающие изменения в экономической среде и касающиеся функционирования ТНК. Выявлены причины возникновения стратегических альянсов.

Ключевые слова: конкурентные отношения, транснациональные корпорации (ТНК), глобализация, интеллектуализация, стратегический альянс.

Fedoronko N.I., Lototska A.A. THE IMPACT OF COMPETITIVE RELATIONS ON THE DEVELOPMENT OF TRANSNATIONAL CORPORATIONS OF EU

In the article defines the essence of competitive relations in the world and peculiarities of their impact on functioning of transnational corporations. Considered key properties of TNC and effects of globalization on competitive relations. Analyzed the relationship between internationalization and rivalry on the world market. Described the main factors that cause changes in the economic environment and make impact on functionality of TNC's. Revealed the reasons of appearance of strategic alliances.

Keywords: competitive relations, transnational corporations (TNC), globalization, intellectualization, strategic alliance.

Постановка проблеми. Визначною рисою конкурентних відносин є їх динамічний характер. У зв'язку з активною глобалізацією і змін, пов'язаних із нею, нерівномірним розвитком, заостренням конкурентної боротьби між країнами, регіонами, фірмами вони видозмінюються. А якщо змінюються конкурентні відносини, зрозуміло, що й нового характеру набуває специфіка дій акторів на світовій економічній арені.

Аналіз останніх досліджень і публікацій. У науковому середовищі тема глобалізації є досить популярною й налічує чимало праць. Також не менше зацікавлення у вчених викликали тенденції розвитку транснаціональних корпорацій та явище конкуренції у світі, хоч інформація на цю тематику є менш чисельною. Значний вклад для більш широкого роз-

криття даної проблематики своїми дослідженнями здійснили такі науковці як Кравченко Н.І., Савченко І.А., Семенов А.А, Смирнов І.Г. та ін.

Виділення невирішених раніше частин загальної проблеми. Вище загадані дослідники висвітлили чимало нових аспектів стосовно світової конкуренції та діяльності ТНК в її умовах, але багато питань залишилися не розкритими. Тому основними цілями даної статті є висвітлити вплив саме конкурентних відносин на функціонування європейських ТНК та охарактеризувати поведінку стратегічних альянсів з огляду на світову конкуренцію.

Мета статті. Головною метою даної роботи є розглянути та максимально розкрити взаємозв'язок між діяльністю транснаціональних корпорацій та конкурентними відносинами, тому що конкуренція є

невід'ємною складовою ринкових відносин та світової економіки загалом.

Виклад основного матеріалу. Довгий час країни світу співпрацюють одна з одною й між ними існує економічний зв'язок, але так як міжнародний поділ праці щоразу розширює свої рамки, такі взаємовідносини держав стали чи не найважливішим чинником процесу відтворення, задоволення суспільних потреб та розвитку світового господарства. Не менш актуальним серед процесів, які є рушійними в тенденціях розвитку сучасного світу виступає глобалізація, адже вона проникає у всі сфери життя людського суспільства й, тим самим, впливає на політичні та економічні інтеграційні процеси.

Розвиток глобалізації полягає в тому, що розширюються й стають складнішими взаємозв'язки і взаємозалежності між державами, а це сприяє створенню планетарної інформаційної системи, світового ринку капіталів, товарів, робочої сили тощо. Формування системи глобального суспільства стало причиною координації всіх процесів громадської діяльності на глобальному рівні, тобто почали виникати такі поняття як глобальна економіка, глобальна екологія, змін зазнала й політична структура світового співтовариства. Глобалізація також посприяла збільшенню розмірів ринків і, зрозуміло, посилила конкуренцію. Таким чином, можна стверджувати, що глобалізація має суттєвий вплив на трансформацію складової конкурентних відносин, на зв'язки їх суб'єктів і об'єктів.

В науковій сфері конкурентні відносини відомі як особливий вид економічних відносин між конкретними господарюючими суб'єктами, що виникають у зв'язку з виробництвом матеріальних благ (товарів, послуг) та їх обміном в межах конкретного ринкового конкурентного середовища або за умов зацікавленості суб'єктів певними економічними ресурсами [4]. Змістом даних економічних відносин являється поведінка господарюючих суб'єктів або ж іншими словами конкурентів, що полягає в різних формах кооперації між ними за допомогою здійснення різних самостійних чи спільних дій.

Економіст Мицик О.О. у своїх дослідженнях стверджує, що об'єктивність конкурентних відносин визначається через:

- різноманітність форм і типів власності, які існують у суспільстві з його змінами в часі;
- конкурентне середовище, що здатне створити таку ситуацію на ринку того чи іншого товару, коли жоден із учасників не має можливості повпливати на рішення інших;
- відмінність між інтересами суб'єктів існуючих форм і типами власності;
- участь суб'єкта господарювання в економічному суперництві незалежно від його волі та свідомості [5, с. 18].

Хоч думки науковців стосовно економічного змісту конкурентних відносин різняться й комплексного підходу до їх визначення немає, але більшість з них погоджуються з тим, що саме такі відносини є необхідністю у динамічному суспільстві, адже вони формують свого роду економічну свободу, змушують аналізувати, переоцінювати та покращувати підходи щодо ведення бізнесу, сприяють підвищенню ініціативності, дають стимул для розвитку виробництва й більш ефективного використання обмежених ресурсів, дають поштовх для зростання конкурентоспроможності національних економік і сприяють стрімкому економічному зростанню.

Під впливом глобалізаційних процесів конкурентні відносини проявляють себе у всіх можливих

способах співробітництва та на всіх можливих рівнях територіального співвідношення (глобальному, міждержавному й національному). Тобто, конкурентні відносини – це величезна мережа взаємозв'язків між суб'єктами середовища, в якому наявна конкуренція, і характер таких зносин відкривається як через суперництво, так і через активну співпрацю, що дає надзвичайно потужний поштовх для стрімкого розвитку світового господарства. [5, с. 18]

Світове господарство, в свою чергу, під активним впливом інтернаціоналізації та глобалізаційних процесів, трансформуючись у інноваційно-інформаційному напрямку, змушує видозмінюватись в даному руслі і конкурентні відносини. Та це не єдиний фактор, що стимулює до змін конкуренцію, адже не менш впливовими виступають такі аспекти як [6, с.125]:

- невизначеність та непередбачуваність соціально-економічних процесів;
- науково-технологічний прогрес та інформаційно-технічна революція;
- інтелектуалізація світового господарства, зростання ринку інтелектуальних послуг та високотехнологічної продукції;
- наявність спільних цілей сталого розвитку;
- пріоритетність взаємодії та співробітництва в конкурентних відносинах, що яскраво характеризує сучасну економіку.

Особливо важливим є постійне збільшення значущості факторів інтелектуалізації та інформатизації світового господарства, адже, безсумнівно, інформація в наш час виступає самостійним і надзвичайно потужним ресурсом, який має специфічну цінність та є рушійною силою у збільшенні ефективності діяльності того чи іншого підприємства.

Тож не дивно, що в основі сучасних конкурентних відносин лежить кооперація та інтеграційний тип поведінки, яка реалізується через координацію, конкурентне співробітництво, спільне функціонування систем різноманітних підприємств їх підсистем чи структурних одиниць. Застосування такого підходу дозволяє посилити життєздатність компаній і здійснюється, переважно, з метою досягнення як власних, так і спільних цілей суб'єктів конкурентних відносин [2, с. 25]

Зважаючи на особливості та темпи сучасної глобалізації конкурентні відносини змінюються таким чином:

- конкуренція стає системою із багатьма рівнями, що слугує розвитку різних форм конкурентних відносин (залежно від зв'язку глобального та національного рівнів);
- видозмінюються методи конкуренції (перевагу отримують елементи співробітництва та партнерства над суперництвом) завдяки трансформуванню цілей господарюючих суб'єктів у глобальному просторі;

До першої видозміни конкурентних відносин, а саме багаторівневої конкуренції належить суперництво в транснаціональних утвореннях, зокрема у лиці ТНК, транснаціональних банків, транснаціональних фінансово-промислових груп та об'єднаних бізнес-груп, стратегічних альянсів тощо. Всі вони діють на світовому рівні. Також сюди входять господарюючі суб'єкти на національному ринку, для яких характерне застосування різних корисливих форм конкуренції (це кооперативна конкуренція та конкуренція, яка виникає під час франчайзингу).

Не є виключенням конкуренція всередині самих ТНК та інших транснаціональних формувань, яка відбувається поміж їх підрозділами. Такий вид конкурентних відносин може мати два варіанти прояву,

це залежить від структурних взаємозв'язків у ТНК: протистояння з метою залучення внутрішніх потоків ресурсів, або ж боротьба між підрозділами за конкретного споживача.

Взагалі значимість транснаціональних корпорацій на сучасному етапі розвитку світового господарства стає все потужнішою, їхня роль чим раз, тим більше закріплюється на економічній арені через інтернаціоналізацію виробництва, сприяння зміцненню зв'язків між підприємствами з різних кутків світу, налагодження контактів між державами і тд. ТНК є одночасно і торговцями, й інвесторами, і рушійною силою для трудової міграції. [7]

Транснаціональні корпорації захопили майже всі галузі світового виробництва товарів та послуг. Частка продукції, що надається ТНК, становить 40% валового світового продукту та понад 50% промислової продукції світу. Комп'ютерна техніка та електроніка, автомобілебудування, хімічна і фармацевтична промисловості, на додачу роздрібна торгівля, банківська, телекомунікаційна, страхова сфери – по всіх цих позиціях ТНК посідають провідні позиції у світі. ТНК належить майже 90% прямих іноземних інвестицій, 80% світового інформаційного ресурсу (патенти, нові технології, ноу-хау), 67% обсягу світової торгівлі, 80% обсягу торгівлі новітніми технологіями та 20% світової робочої сили. [8] Можна сказати, що такі компанії, структурні одиниці яких розміщуються майже по всій земній кулі, є джерелом розвитку світового господарства, скріплюючими елементами сучасної мережі культурної, інвестиційної, технічної, виробничої та наукової взаємозалежності держав та ключовими елементами глобальної економіки.

Транснаціональні корпорації можна охарактеризувати як компанії, для яких національні кордони не є межею й вони менш чутливі до впливу конкретних урядів тої чи іншої країни, адже діють у небачених масштабах, їх товари та послуги виробляються і надаються в різних країнах світу за координації материнської компанії. Ціллю ТНК виступає мінімізація витрат та досягнення максимального прибутку.

ТНК постійно розвиваються й удосконалюються. Для транснаціональних корпорацій сучасності характерні такі риси:

- планетарне бачення ринків і здійснення конкуренції у світовому масштабі;
  - розподіл світових ринків з декількома такими ж глобальними ТНК;
  - координація дій своїх філій на основі нових інформаційних технологій;
  - гнучка організація кожного окремого виробничого вузла;
  - адаптивність структур ТНК;
  - однакова організація бухгалтерського обліку та аудиту;
  - об'єднання філій, заводів, спільних підприємств у єдину мережу управління, яка у свою чергу інтегрована з іншими мережами ТНК;
  - переважна участь у високотехнологічних галузях;
  - забезпечення високої рентабельності шляхом своєчасної зміни географічного розподілу і галузевої структури інтегрованого в масштабі ТНК бізнесу;
  - інтеграція глобальних компаній між собою у формі так званих стратегічних угод або альянсів [4].
- Проста середньостатистична фірма або підприємство зазвичай має недовгий життєвий цикл, який триває близько десяти років й часто після цього банкрутує. В свою чергу ТНК, а тим паче їх об'єднання виступають потужними та стабільними утвореннями.

Часто великі й сильні ТНК поглинають менші компанії, що приваблюють їх інноваційним продуктом чи новою технологією.

Завдяки такому поглинанню або злиттю в корпорації стрімко зростає конкурентоспроможність, адже швидкими темпами можна формувати інвестиційні портфелі з тих активів, що локалізовані в різних державах, відкриваються нові ринки, нові джерела ресурсів і сировини, об'єднуються фінансові, науково-технічні та трудові ресурси фірм-учасниць, також це забезпечує надзвичайно потужний ефект економії (досягається він завдяки розширенню масштабів виробництва), диверсифікується виробництво; з'являються джерела нових активів, в основному нематеріальних, таких як ноу-хау, торговельні марки, організаційні знання.

Окрім поглинання та злиття існує таке явище як стратегічний альянс, який також є вагомим фактором, що сприяє зростанню конкурентоспроможності транснаціональних корпорацій. Міжфірмові стратегічні альянси – це таке співробітництво між компаніями, яке надає можливість отримати доступ до інновацій партнера по альянсу, об'єднати науковий та технологічний потенціал, прискорити процес упровадження у виробництво результатів науково-дослідних та дослідно-конструкторських робіт, значно зменшити витрати та ризики засвоєння виробництва й збуту нових складних наукомістких виробів [3, с. 205].

Основними чинниками, що сприяли виникненню та поширенню стратегічних альянсів виступають такі фактори як тиск глобальних процесів та загострення конкурентної боротьби на світових ринках, а також технологічний прогрес, адже потужне технологічне забезпечення сприяє швидкому та якісному наданню послуг, а це, в свою чергу, присвоює компанії певні привілеї в сфері ринкових відносин. Наприклад, саме фактор технічного обмундирування є причиною утворення стратегічних альянсів у високотехнологічних галузях, особливо в аерокосмічній промисловості, авіаційній, телекомунікаційній, інформаційній, біотехнології, автомобільній та хімічній промисловості [1].

Провідною рисою стратегічних альянсів виступає спрямованість дій їх учасників на досягнення конкурентних переваг в довгостроковій перспективі, враховуючи глобальну стратегію діяльності. Тобто, завдяки входженню у стратегічний альянс, будь-яка транснаціональна корпорація полегшує свій шлях по досягненню довгострокових цілей із мінімізованим використанням ресурсів, внаслідок чого зростає її конкурентоспроможність, більше того – це один із найшвидших та найбюджетніших варіантів досягнути стрімкого росту та позитивного результату в сфері конкурентних відносин.

Проте, варто зазначити, що входження у стратегічний альянс має двоякі наслідки для подальшої діяльності ТНК, тому що об'єднуються компанії-конкуренти. З одного боку, через укладання стратегічних договорів компанії альянсів спільними зусиллями починають контролювати більшу частку ринку, й зрозуміло, що це чітко обмежує конкуренцію між ними. Проте вони здатні підсилити загальну конкуренцію проти інших фірм, які до їхнього об'єднання не входять. З іншого боку, важливо усвідомлювати, що стратегічні альянси мають відношення лише до окремих сфер виробництва чи конкретних напрямків діяльності фірм, а це означає, що в інших галузях ті ж самі компанії можуть продовжувати конкурувати між собою. До того ж, не виключено, що стратегічний альянс може

розпастися, тому позиції ТНК на економічній арені можуть значно коливатися й конкурентні відносини знову ж таки будуть видозмінюватися.

Висновки з проведеного дослідження. Отже, конкуренція є невід'ємною частиною світового ринку товарів і послуг, а її характерними ознаками є масштабність, динамізм та гострота. На масштаби конкуренції впливає зростання кількості учасників зовнішньоторговельних операцій, які відбуваються в міжнародному обміні внаслідок процесу міжнародного поділу праці, міжнародної спеціалізації та кооперації у всіх куточках світу. Трансформація світових конкурентних відносин стала наслідком активного розширення таких явищ як глобалізація та інтернаціоналізація господарського життя. А оскільки відбулися зміни стосовно конкуренції, то це вплинуло й на розвиток таких потужних економічних одиниць як транснаціональні корпорації.

Найважливішими чинниками конкурентоспроможності потенціалу ТНК стали інноваційність, динамічні здібності до адаптації в турбулентному зовнішньому середовищі; забезпечення технологічного лідерства за рахунок ефективного використання глобальних виробничих систем, досягнення високої якості і повного задоволення запитів цільових споживачів та ефективне використання різних нематеріальних активів. Також прослідковується явище поглинання конкурентоспроможних підприємств і об'єднання ТНК в стратегічні альянси. Подальший

розвиток в такому напрямку являється надзвичайно перспективним, адже з бажанням конкурувати на високому рівні на світовий ринок поступатимуть нові товари та інноваційні технології.

БІБЛІОГРАФІЧНИЙ СПИСОК:

1. Адрианов В. Д. Современные тенденции в развитии и управлении ТНК / В. Д. Адрианов // Проблемы теории и практики управления. – 2007. – № 1. – С. 14-18.
2. Кузьминов С. В. Егоїстичний та інтегративний підходи до визначення мети і критеріїв ефективності конкуренції / С. В. Кузьминов // Академічний огляд. – 2009. – № 2. – С. 24-28.
3. Корниенко О.В. Мировая экономика. – СПб.: Питер, 2009. – С. 133-137, 204-219
4. Международные корпорации как фактор глобализации международных экономических отношений [Електронний ресурс]: <http://www.studfiles.ru/preview/3997721/page:12/>
5. Мицик О.О. Розвиток конкурентних відносин в трансформаційній економіці України: автореф. дис. ... канд. екон. наук / О.О. Мицик; Держ. вищ. навч. закл. «Київ. нац. екон. ун-т ім. В. Гетьмана». – К., 2008. – С.24
6. Плотников О., Рокоча В. та ін. Транснаціональні компанії/ Навч. пос. . – К.:Таксон. – 2001. – С. 304
7. Тараненко І.В. Формування інноваційної парадигми теорії конкуренції у сучасних глобалізаційних умовах / І.В. Тараненко // Науковий вісник ЧДІЕУ. – 2011. – № 1 (9). – С. 194-203.
8. Якубовський С. О., Козак Ю. Г., Савчук О. В. та ін. Транснаціональні корпорації: особливості інвестиційної діяльності: Навч. пос. (за ред. С. О. Якубовського, Ю.Г. Козака, О. В. Савчука). – К.: ЦНЛ, 2006. – С.488